

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร วารสาร ตำราต่าง ๆ และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรม และประเภทของอาชญากรรม
2. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการกระทำผิด และการลงโทษ
3. นโยบายและแนวคิดในการพัฒนาผู้ต้องขัง
4. นโยบายและแนวคิดในการฝึกอบรมวิชาชีพและวิชาสามัญกับการบริหารงานราชทัณฑ์
5. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ
6. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและประเภทของอาชญากรรม

อาชญากรรมตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1361) หมายถึง อำนาจโทษ มักใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระราชอาญา เป็นต้น คำว่า "กรรม" หมายถึงการกระทำ การกระทำที่สนองผลร้ายซึ่งทำไว้แต่ปางก่อน (ถวัลย์ สุวรรณบุณยา. 2518 :19 ; อ้างถึงใน อภิชาติ อาจเจริญ. 2541 : 15) ได้ให้คำรวมหมายของ คำว่า "อาชญากรรม" ไว้ว่า อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์หนึ่งทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้น ๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้าม และถือว่าเป็นความผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดต้องได้รับการลงโทษ คำว่า "อาชญากรรม" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Crime" มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Crimen หรือ Criminis หมายถึงการตัดสินพิพากษา การจับกุม หรือการลงโทษ ต่อมาความหมายได้เปลี่ยนไป หมายถึง "ความผิด" หรือ "การร้องทุกข์จากผลของความผิด" อาชญากรรมในภาษาไทยหมายรวมถึง การกระทำหรือความประพฤติที่ถือว่าเป็นความผิดและผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2531 : 5 ; อ้างถึงใน อภิชาติ อาจเจริญ. 2541 :16) ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้ว่า หมายถึงการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมายอาญา โดยมีบทกำหนดโทษทางอาญาในระดับที่แตกต่างกันไปตามความรุนแรงของภัยอันตรายต่อสังคม สำหรับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์

วิ่งราวทรัพย์ ลักทรัพย์ การกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ อนาคต ช่มชู้ โสเภณี การกระทำความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ประมาท ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เสพจำหน่าย ครอบครอง ความผิดตาม พ.ร.บ. อาวุธปืน และ พ.ร.บ. การพนัน

มาแชล บี กลินนาร์ต และริชาร์ด คิวินนี่ (Marshall B. Glinnard & Richard Quinncy. 1962 ; อ้างถึงใน เอกสารการสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2539 : 91) กล่าวถึงการ จัดประเภทของอาชญากรรมโดยยึดหลักของระบบพฤติกรรมของอาชญากร เป็นข้อพิจารณา ซึ่งมีลักษณะ 4 ประการ คือ การดำเนินอาชีพของอาชญากรของผู้กระทำความผิด พฤติกรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้กระทำความผิดเดียวกัน ความคล้ายคลึงกันระหว่างแบบ พฤติกรรมทางอาชญากรรมและแบบพฤติกรรมที่ถูกตั้งตามกฎหมาย และปฏิบัติการโต้ตอบของ สังคมลักษณะดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการกำหนดและอธิบายประเภทของอาชญากรรมได้ 8 ประเภทคือ

1. อาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายขั้นรุนแรง
2. อาชญากรรมประทุษร้ายต่อทรัพย์เป็นครั้งคราว
3. อาชญากรรมประเภทใช้หน้าที่การงานเป็นเครื่องมือ
4. อาชญากรรมทางการเมือง
5. อาชญากรรมประเภทขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม
6. อาชญากรรมทั่วไป
7. อาชญากรรมประเภทองค์การหรือองค์กรอาชญากรรม
8. อาชญากรรมมืออาชีพ

กล่าวโดยสรุปแล้ว อาชญากรรม คือการกระทำที่กฎหมายในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็น ความผิด และผู้กระทำความผิดก็ต้องได้รับโทษหนักบ้าง เบาบ้าง ตามที่กฎหมายกำหนด บทลงโทษไว้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดและการลงโทษ

กมล ประจวบเหมาะ (2540 : 20 ; อ้างถึงใน เอกสารการสอนมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช. 2538 : 51). ได้กล่าวถึงแนวคิดในการกระทำต่อผู้กระทำผิดว่า ในสมัย โบราณ สังคมมีความเชื่อว่า คนที่กระทำความผิดเพราะกมลสันดาน เพราะความชั่วที่มีอยู่ใน ตัวผู้กระทำผิด การปฏิบัติต่อคนที่กระทำความผิดจึงต้องปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรง ด้วยการ ลงโทษต่อเนื้อตัว และการทรมาน เพื่อให้สาสมกับความผิดที่กระทำไป และเพื่อให้ผู้กระทำผิด เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดอีก แนวความคิดดังกล่าวยังมีอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบันที่ ต้องการให้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยมาตรการที่เข้มงวดและรุนแรง เพื่อเป็นการข่มขู่

ยั้งยังให้คนเกรงกลัว อยากรู้ก็ตาม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ทำให้สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไปด้วย สังคมเริ่มที่จะเรียนรู้ว่าการลงโทษที่รุนแรงโหดร้ายนั้น จะยิ่งทำให้ผู้กระทำความผิดมีชีวิตรอดไปได้เกิดความเยียดแค้น ชิงชัง และกลับเป็นอันตรายต่อสังคมมากยิ่งขึ้น กระทำความผิดหนักขึ้นด้วยวิธีการที่แยบยลมากขึ้นการลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวจึงไม่เป็นผลดีต่อสังคม ในทางตรงกันข้าม สังคมเริ่มคิดว่า คนทำผิดเพราะมีความผิดปกติในตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเกิดจากสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความจำเป็น หรือกดดันนำไปสู่การกระทำความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงควรมุ่งแก้ไขความบกพร่อง หรือผิดปกติดังกล่าว เพื่อป้องกันสังคมจากการกระทำความผิดซ้ำ โดยการให้การอบรมแก้ไขคนที่ทำผิดให้กลับใช้ชีวิตในสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคมได้

นักจิตวิทยา (2541 : 29) ได้เสนอแนวคิดในการลงโทษผู้ต้องขังไว้ว่า การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ทำผิดเป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่อารมณ์โกรธทำผิด ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างรวมกัน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น การกระทำความผิดจึงเกิดจากปัจจัยหลายอย่างรวมกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิด และแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิด จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล หรือการจำแนกลักษณะเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางในการแก้ไข เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แนวคิดในการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวให้โอกาสได้แก้ไขปรับปรุงตัว โดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้ถลำลึกไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ วิธีการดังกล่าวได้แก่ การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับ และการใช้มาตรการชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่เข้าไปอยู่ในเรือนจำ ก็ให้อยู่ในเรือนจำน้อยที่สุด โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ ในขณะที่อยู่ก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพให้การศึกษาอบรมศีลธรรมจรรยาทางศาสนา การจัดสวัสดิการ

การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อบำบัดแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิด มีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด

เอมอร์ เสียงใหญ่ (2541 : 21-22) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดตามแนวคิดของนักอาชญาวิทยาไว้ดังนี้

1. การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนหรือชดเชยความผิด (Punishment as a Revenge, Attribution) โดยสรุปว่า ผู้กระทำผิดสมควรได้รับการโต้ตอบด้วยการลงโทษอย่างเหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำด้วยความทุกข์ทรมาน

2. การลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกัน (Punishment as a Deterrence or Restraint or Prevention) เป็นการลงโทษตามความคิดของนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก เพื่อจะทำให้ผู้กระทำผิดเข็ดหลาบและเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำผิดอีกต่อไป และเพื่อเป็นการเตือนสติมิให้คนอื่น ๆ ทำตามอย่างผู้กระทำผิด เพราะจะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน

3. การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม (Punishment as a Protection of Society) เป็นการลงโทษเพื่อการป้องกันสังคมโดยการนำเอาวิธีการจำคุกมาใช้ คือนักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ไม่สามารถที่จะออกไปก่ออาชญากรรม หรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมได้อย่างน้อยก็เป็นการชั่วคราวระหว่างที่ถูกจำคุก นอกจากนี้การจำคุกผู้กระทำผิดเป็นเวลานานก็เป็นมาตรการป้องกันมิให้นักโทษมีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนจนอาจก่อให้เกิดผู้สืบสันดานได้

4. การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู (Punishment as a Means of Reformation or Rehabilitation) เป็นการลงโทษที่มีการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด โดยวิธีการแก้ไขตามหลักอาชญาวิทยาสสมัยใหม่ เช่น การศึกษาลบธรรมเนียม การฝึกวิชาชีพ ศิลธรรมจรรยา เป็นต้น

ภูวดล ภูขำนิ (2529 : 42 - 43) กล่าวถึงแนวคิดในการลงโทษผู้กระทำผิดซึ่งสามารถแบ่งได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้ ลงโทษเพื่อการแก้แค้น (Punish as a Retribution or Just Deserts) การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Punishment as a Deterrence) การลงโทษเพื่อปิดโอกาสในการกระทำผิด (Punish as a Capacitation) และการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Punish as a Rehabilitation) และได้สรุปว่า การลงโทษด้วยวิธีการจำคุก เป็นมาตรการหนึ่งในการลงโทษที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในนานาประเทศ ซึ่งใช้มาตรการควบคุมบุคคลไว้ในเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมเพื่อเป็นการจำกัดอิสรภาพ เสรีภาพของบุคคล แต่หาว่าไม่ว่าการกระทำดังกล่าวที่มนุษย์จำต้องกระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน ได้ก่อให้เกิดความเจ็บปวดของการถูกจองจำ (Pain of imprisonment) พร้อมทั้งร้อยรัดความทุกข์ทรมาน ทั้งทางกายและจิตใจอย่างแสนสาหัสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวมิได้เกิดแก่ตัวผู้ตักท้วงเท่านั้น ยังส่งผลกระทบมาสู่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการควบคุมด้วย เป็นต้นว่า ความสลดหดหู่ และ

สังเวชภายในจิตใจต่อผู้ต้องขังเมื่ออยู่ในสภาพแห่งความทุกข์ทรมานทั้งหลายทั้งปวง ในสิ่งที่มนุษย์ไม่พึงกระทำต่อกัน

แนวคิดด้านการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น สรุปได้ว่า มี 2 ประการคือ แนวคิดสมัยดั้งเดิมซึ่งเน้นการลงโทษที่รุนแรง ให้สาสมกับความผิด เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก และแนวคิดการลงโทษตามหลักทฤษฎีทนายสมัยใหม่ โดยการนำผู้กระทำความผิดมาอบรมแก้ไขฟื้นฟูทั้งร่างกาย และจิตใจ ตามกระบวนการที่เหมาะสม เพราะมีความเชื่อตามทฤษฎีว่า ผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขให้เป็นคนดีได้ถ้าใช้กระบวนการที่เหมาะสม

ทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิด

เอมอร์ เลียงใหญ่ (2541 : 17 - 22) ได้นำเสนอทฤษฎีการลงโทษที่สำคัญไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) ซึ่งมีสาระสำคัญของทฤษฎีนี้คือ ไม่ให้ความสนใจต่ออนาคตของผู้ถูกลงโทษหรือของสังคม สนใจแต่เพียงพฤติกรรมหรือการกระทำความผิดในอดีตของผู้กระทำความผิด ปัจจุบันการลงโทษตามทฤษฎีนี้มีแนวโน้มที่จะถูกนำมาใช้ในสหรัฐอเมริกา เพราะเหตุว่าการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์อื่นไม่ได้ผลเท่าที่ควร

2. ทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณประโยชน์ (Utilitarian Prevention) ซึ่งมีหลักการเบื้องต้นว่า คนเรากระทำความผิดโดยเจตนา และก่อนกระทำก็ได้ไตร่ตรองแล้วจึงลงมือกระทำ เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรบัญญัติความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นอย่างชัดเจน เมื่อมีกฎหมายบัญญัติชัดเจนอย่างนั้นแล้ว ผู้ที่ฝ่าฝืนย่อมถูกลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ การลงโทษย่อมมีประโยชน์ต่อสังคมในการลดอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพกฎหมาย และทฤษฎีบรรณประโยชน์ยังแยกออกเป็น 3 ทฤษฎีย่อย คือ

2.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม (Prevention Theory) เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดอีกต่อไป การลงโทษเพื่อการป้องกันนี้ อาจลงโทษสูงสุดถึงการประหารชีวิต อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างถาวร หรือป้องกันแบบชั่วคราว เช่น การจำคุก หรือกักขังไว้ จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสกระทำความผิดอีก อย่างไรก็ตาม การจำคุกนี้จะไม่มีการปรับปรุงหรือพัฒนานิสัย หรือฝึกอาชีพ แต่เน้นเรื่องการควบคุม การรักษาความปลอดภัยเป็นหลัก

2.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence Theory) ตามแนวคิดของนักทฤษฎีนี้ก็คือ ประสบการณ์การข่มขู่ ตัวอย่างของการลงโทษนี้ จะทำให้ผู้กระทำความผิดนั้น หรือประชาชนคนอื่นไม่กล้ากระทำความผิด

2.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงผู้กระทำความผิด (Reformation Theory) ตามแนวคิดของนักทฤษฎีนี้มีองค์ประกอบ 2 ประการคือ

2.3.1 การปรับปรุงอาจเกิดจากการลงโทษโดยตรง

2.3.2 การปรับปรุงเป็นส่วนที่เกิดสืบเนื่องมาจากการลงโทษ

2.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory) ตามทฤษฎีนี้เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เป็นคนดี หลักการใหญ่อีกข้อหนึ่งคือ การลงโทษให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการที่ใช้เน้นการวิเคราะห์สาเหตุของอาการกระทำความผิด เมื่อพบสาเหตุแล้วให้แก้ไขที่สาเหตุนั้น เมื่อแก้ไขได้แล้ว ผู้กระทำความผิดก็จะไม่กระทำความผิดอีกต่อไป การแก้ไขผู้กระทำความผิดทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขในสถานที่ควบคุม หรือในชุมชนผู้ที่แก้ไขจะต้องมีความรู้และความชำนาญในการแก้ไขตามแขนงที่ตนศึกษาอบรมมา เช่น จิตวิทยา จิตเวชศาสตร์ สังคมวิทยา สังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

2.5 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory) นักอาชญาวิทยาสำนักป้องกันสังคม (Social Defense School) มีฟิลิปโป กรามาดีกา และมาร์ค แอนเซล เป็นผู้นำ มีทัศนะเกี่ยวกับอาชญากรรมเช่นเดียวกับนักอาชญาวิทยาสำนักโพซิทิฟ แต่มีทัศนะในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่างจากสำนักโพซิทิฟตรงที่นักกฎหมายอาญาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด และต่างไปจากนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิกในแง่ที่ว่า เน้นการคุ้มครองสังคม โดยการแก้ไขปรับปรุงและอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษ ซึ่งสาระสำคัญของแนวคิดใหม่ของสำนักป้องกันสังคมมีดังนี้

2.5.1 ควรจะมีการมองวิธีการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรมมากกว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล

2.5.2 นำวิธีการคุ้มครองสังคมไปปฏิบัติโดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายอาญา เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อไป อาจกระทำโดยการเคลื่อนย้ายและแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม หรือโดยการให้การศึกษาอบรมใหม่

2.5.3 นโยบายทางอาญาของสำนักป้องกันทางสังคม ส่งเสริมให้ใช้ระบบการชดเชยทางสังคมเป็นรายบุคคลมากกว่าเป็นรายกลุ่มในการป้องกันอาชญากรรม และในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

2.5.4 ถ้าหากแก้ไขให้กฎหมายอาญามีบทบัญญัติให้มีมนุษยธรรมยิ่งขึ้น ระบบการชดเชยทางสังคมก็อาจเกิดขึ้นได้ และกฎหมายอาญานั้น จะมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดในฐานะเป็นคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือถูกลงโทษทางอาญา

2.5.5 การทำให้กฎหมายอาญาให้มีมนุษยธรรมและการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างมีมนุษยธรรม เป็นการดีนต้วทางมนุษยธรรมเท่านั้น แต่จะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ของอาชญากรรม และบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิดโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

สรุปทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. ลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม เป็นการลงโทษแบบรุนแรงให้สาสมกับความผิด ได้แก่การประหารชีวิต เป็นการป้องกันแบบถาวร และลงโทษให้จำคุกแบบมีระยะเวลาแล้วจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นการป้องกันแบบชั่วคราว
2. ลงโทษเพื่อยับยั้งอาชญากรรม โดยให้เห็นตัวอย่างของการลงโทษเพื่อไม่ให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง หรือเกิดความเกรงกลัวโทษที่ได้รับ
3. ลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี โดยจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม ชักจูงจิตใจในขณะต้องโทษ

นโยบายและแนวคิดในการพัฒนาผู้ต้องขัง

เรือนจำและทัณฑสถานนอกจากมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังที่กระทำความผิดแล้ว ยังมีหน้าที่ในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เป็นคนดีสามารถดำรงชีวิตร่วมกับสังคมโดยปกติสุขเมื่อออกจากเรือนจำไปแล้ว แนวทางในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังจัดเป็นแนวนโยบายที่สำคัญของเรือนจำในปัจจุบัน

พรพิสมัย วรดิลก (2539 : 6) ได้สรุปถึงแนวทางที่กรมราชทัณฑ์ปฏิบัติด้านการฟื้นฟูหลังปลดปล่อยว่า ผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษ โดยได้รับการพักการลงโทษ เมื่อได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามหมายศาล หรือไม่น้อยกว่า 10 ปี กรณีต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือลดวันต้องโทษจำคุกเดือนละไม่เกิน ห้าวัน ตามมาตรา 32 (5) (6) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์พุทธศักราช 2479 เพราะเป็นผู้ปฏิบัติตามระเบียบของเรือนจำ มีความประพฤติดี มีความวิริยะอุตสาหะ รักษาความก้าวหน้าในการศึกษา ทำงานบังเกิดผลดี และมีความดีความชอบ โดยให้การช่วยเหลือแก่ทางราชการเป็นพิเศษ ผู้ต้องขังประเภทนี้ถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ใต้เงาไม้ของบ้านพักผู้พ้นโทษกับทางเรือนจำอยู่ และผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวเนื่องจากถูกจำคุกมาครบกำหนดโทษโดยไม่มีเงาไม้ผู้พ้นโทษใด ๆ กับทางราชการ ผู้ต้องขังที่พ้นโทษประเภทแรก ไม่ค่อยจะมีปัญหาเพราะมีครอบครัวและงานรองรับก่อนได้รับการปล่อยตัว ส่วนผู้ต้องขังประเภทหลังอาจประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน ที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเองได้ เนื่องจากขาดครอบครัวรองรับ พื้นฐานในทางสังคมต่ำ ฐานะไม่ดี ขาดผู้ให้คำแนะนำปรึกษา ไม่มีงานทำไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องโทษอยู่นานพอพ้นโทษก็มีอายุมากแล้ว เรือนจำได้มีการประสานไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. การให้การสงเคราะห์ด้านประกอบอาชีพ โดยประสานกับแรงงานจังหวัด จัดหางานภายในจังหวัด ประสานหอการค้าจังหวัด หรือบริษัทห้างร้านที่แสดงความจำนงรับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวเข้าทำงานในตำแหน่งที่ว่างตามที่ตลาดแรงงานต้องการ

2. การให้การสงเคราะห์ให้กู้ยืมเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ โดยให้กู้ยืมเงินจากกองทุนมูลนิธิอาสาสมัครซึ่งให้การสงเคราะห์ ผู้ถูกคุมประพฤติทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและภูมิภาคโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพอิสระสาขาต่าง ๆ กำหนดให้ส่งใช้คืนตามกำลังความสามารถ

3. การให้สวัสดิการช่วยเหลือในเรื่องการจัดทำบัตรสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งประสานไปยังกระทรวงสาธารณสุข ในการช่วยเหลือผู้หันโทษและครอบครัวซึ่งมีรายได้น้อย ผู้หันโทษสามารถยื่นความจำนงขอรับการรักษาพยาบาลได้ที่สำนักงานสาธารณสุขตำบล อำเภอ และจังหวัดทุกท้องที่

4. ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีรายได้น้อย ไร้ที่พึ่ง ประสบปัญหาเพราะหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต ทอดทิ้งหายสาบสูญ ต้องโทษจำคุกหรือเป็นโรคร้ายแรง พึ่งการไม่สามารถประกอบอาชีพได้

ศิระ แสงมณี (2545 : 21) ได้แสดงทัศนะในการพัฒนาผู้ต้องขังเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมในยุคประชาธิปไตยและกระแสแห่งสิทธิมนุษยชนว่า การดำเนินการบริหารในปัจจุบันจำเป็นต้องมีความโปร่งใส เป็นธรรมและตรวจสอบได้ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ประกอบกับกรมราชทัณฑ์สังกัดอยู่กับกระทรวงยุติธรรม เป็นการอยู่ท่ามกลางมืออาชีพในกระบวนการยุติธรรม กรมราชทัณฑ์จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทของมืออาชีพในด้านการราชทัณฑ์มากขึ้น โดยเฉพาะนโยบายเน้นหนักในปีงบประมาณ 2545 เห็นว่าเป็นเรื่องความจำเป็นพื้นฐานที่จะต้องรีบดำเนินการ คือ

1. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดของกรมราชทัณฑ์เพื่อใช้ในการกลั่นกรองผู้ต้องขัง ทำให้ทราบถึงสถานภาพและข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขังเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการปฏิบัติงานว่า มีผู้ต้องขังกลุ่มใดที่อยู่ในข่ายต้องควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด กลุ่มใดต้องแก้ไข และจะแก้ไขโดยวิธีใด ตลอดจนทราบว่ากลุ่มใดบ้างที่ได้รับการแก้ไขแล้วพร้อมที่จะกลับเข้าไปสู่สังคมได้ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจึงเป็นพื้นฐานของงานราชทัณฑ์ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการควบคุม การย้ายเรือนจำและทัณฑสถาน การคัดเลือกคนไปทำงานนอกเรือนจำ การพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษจำคุก เป็นต้น

2. การแก้ไขความประพฤติ งานที่นับว่าสำคัญลำดับต่อมาคือการแก้ไขให้ผู้ต้องขังหลุดพ้นจากข้อบกพร่องที่มีอยู่ ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังขาดหลักสูตร (Program) ในการแก้ไขผู้ต้องขังอยู่ เพราะผู้ต้องขังแต่ละรายมีความบกพร่องที่แตกต่างกันไป บางคนทำ ความผิดเพราะยาเสพติด บางคนเมาสุรา บางคนมีความผิดปกติทางเพศ เป็นต้น อาจเป็นเพราะในปัจจุบันเรือนจำและทัณฑสถานประสบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก จึงหันมาเน้นด้านการควบคุมและใช้สูตรสำเร็จเพียงอย่างเดียวคือ การให้ทำงานในโรงงานฝึกวิชาชีพ มีเพียง

บางส่วนได้เข้าเรียนหนังสือ การฝึกอบรมศีลธรรมจรรยา การฝึกวิชาชีพ หรือได้เข้าโปรแกรม ยาเสพติด แต่ก็ยังน่าห่วงใย ขณะนี้ทางกรมราชทัณฑ์ได้มอบให้นักวิชาการในสวนกลาง คิดค้นโปรแกรมในการแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขังให้เพียงพอและหลากหลายประเภท แต่ขณะที่ รอโปรแกรมใหม่ออกมา จะต้องใช้โปรแกรมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุดก่อน เช่น จัดให้ผู้ต้องขังได้เรียนในวิชาสามัญและวิชาชีพ กิจกรรมเสริมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การฝึกอบรมด้านจิตใจ เป็นต้น

3. การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในเรือนจำ สังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตย อย่างแท้จริง กระแสสิทธิมนุษยชนได้ครอบคลุมไปทุกองค์กร กรมราชทัณฑ์จะต้องมีการปรับตัว เตรียมพร้อมเพื่อรับการตรวจสอบ เปิดองค์กรให้สังคมภายนอกได้ทราบความเป็นไปในเรือนจำ และทัณฑสถาน และเข้ามามีส่วนร่วมกับงานราชทัณฑ์ ในรอบปีที่ผ่านมามีข่าวและเรื่อง ร้องเรียนในเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเรือนจำยังมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการลงโทษอย่างทารุณโหดร้าย ปรากฏจากการสอบสวนและลงโทษตามระเบียบ การใช้เครื่องพันธนาการไม่เป็นไปตามข้อกฎหมาย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะต้องหมดไป เรือนจำและทัณฑสถาน จะต้องหันมาดูแล การกินอยู่หลับนอน การรักษาพยาบาล การจัดสวัสดิการของผู้ต้องขังให้มากขึ้น

4. การฝึกวิชาชีพและการใช้แรงงาน เรือนจำและทัณฑสถานต้องหันมาให้ความสำคัญกับการฝึกวิชาชีพ โดยเน้นให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปใช้ประโยชน์หลังพ้นโทษ มากกว่า การใช้ประโยชน์จากแรงงานผู้ต้องขัง โดยจัดให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติงานที่จัดให้ผู้ต้องขังทำควรเป็นงานที่ก่อให้เกิดทักษะสามารถนำไปประกอบ อาชีพภายหลังพ้นโทษได้แล้วจะต้องมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความสอดคล้องกับ กระแสนิยมไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง นอกจากนี้ การให้ความเป็นธรรมแก่ ผู้ต้องขังในด้านเงินรางวัลปันผลต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส และเป็นธรรมตามที่กฎหมายกำหนด

5. การนำนวัตกรรมมาใช้ในเรือนจำ องค์กรของรัฐทุกองค์กรในปัจจุบันประสบ ปัญหาที่คล้ายกันคือ การขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณ แต่ในทางตรงกันข้ามภาระหน้าที่ ตลอดจนความคาดหวังจากสังคมในเรื่องประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลของการปฏิบัติงานจะมี มากขึ้น ผู้บริหารในองค์กรของรัฐในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันสถานการณ์ นโยบายของ รัฐบาลปัจจุบันคือการส่งเสริมให้องค์กรของรัฐมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น พร้อมกับลดจำนวนของ ข้าราชการ ดังนั้น ข้าราชการจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ให้ พร้อมที่จะรับภาระงานที่มากขึ้น และทำงานได้หลาย ๆ ด้านพร้อมกัน

สรุปจากนโยบายเน้นหนักทั้ง 5 ข้อ ดังกล่าว เป็นปัญหาพื้นฐานที่กรมราชทัณฑ์ โดยเฉพาะเรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่ง ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้ต้องขัง จะต้องรีบดำเนินการ เพราะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังโดยตรง อีกทั้ง ยังเป็นการยกฐานะของงานราชทัณฑ์ไปสู่งานวิชาชีพอีกด้วย

ปรัชญา เบียมสมบุรณ์ (2544 : 6) ได้แสดงแนวความคิดกรณีที่กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมว่า หากมองอีกมุมหนึ่งจะเห็นว่างานราชทัณฑ์ เป็นจุดเริ่มต้นก็ได้ เพราะเป็นผู้ให้ชีวิตใหม่แก่ผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังบางคนกระทำผิดมาตลอดชีวิต เมื่อมาอยู่ในเรือนจำได้พบเห็นแบบอย่างที่ดีจากกระบวนการราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ก็อาจกลับไปตั้งต้นชีวิตใหม่ให้เป็นคนดีได้ หรือแม้กระทั่งบุคคลที่แก้ไขไม่ได้แล้วก็อาจไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสวรรค์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะส่งบุคคลเหล่านี้ไปด้วยการประหารชีวิต และเป็นที่ทราบกันดีว่าร้อยละ 90 ของผู้ต้องขังนั้นเป็นคนยากจน เป็นคนด้อยโอกาส มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ และในจำนวนนี้ยังมีอายุระหว่าง 20 - 35 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงาน และเป็นทรัพยากรบุคคลของประเทศ กรมราชทัณฑ์จึงไม่ใช่เป็นเพียงหน่วยงานในการลงโทษ ผู้กระทำความผิดด้วยการจำคุกเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ต้องทำให้บุคคลเหล่านี้ได้สำนึกผิด ได้ใช้ความคิดที่เห็นแก่ส่วนรวมมากขึ้น สร้างการยอมรับและความรู้สึกที่ดีแก่สังคมว่า ผู้ต้องขังได้ชดใช้ความผิดตามกำหนดโทษในเรือนจำแล้ว สังคมจึงควรให้อภัยและให้โอกาสในการกลับตนเป็นคนดี กรมราชทัณฑ์จึงต้องทำหน้าที่ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศเหล่านี้ ให้อกลับมาเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติให้ได้

ประเสริฐ เมฆมณี (2519 : 335) ได้กล่าวถึงความหมาย และขอบเขตของงานราชทัณฑ์ว่า กรมราชทัณฑ์นับเป็นสถาบันสุดท้ายในหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นศูนย์กลางกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อเอื้ออำนวยให้เรือนจำและทัณฑสถานทำหน้าที่รับผิดชอบหลักในการปฏิบัติคือผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล หรือกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้จำคุกไว้ ตลอดจนกำหนดเป้าหมายการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย การลงโทษ การควบคุม การให้การศึกษอบรมและฝึกวิชาชีพ การบำบัดรักษา การสงเคราะห์ และหารจัดสวัสดิการ รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติ เพื่อมุ่งประโยชน์ในการแก้ไข ปรับปรุง พื้นฟูจิตใจ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ผู้กระทำผิดให้เป็นพลเมืองดี ภายใต้รูปแบบของการลงโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ตามประเภทของอาชญากร ลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำความผิด และนโยบายอาญาของรัฐบาลที่สอดคล้องกับภาวะแวดล้อมทางสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ตลอดจนระบบความเชื่อในสังคม มาเป็นแนววินิจฉัยการปฏิบัติคือผู้กระทำผิด โดยมุ่งประสานผลประโยชน์ระหว่างการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี กับการคุ้มครองพิทักษ์ความปลอดภัยแก่ชนในชาติ ภารกิจของกรมราชทัณฑ์มีดังนี้

1. ควบคุม กักขัง ลงโทษผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาของศาล หรือคำสั่งของพนักงานผู้มีอำนาจ
2. ตรวจสอบดูแลควบคุมผู้กระทำผิดมิให้หลบหนี เพื่อความปลอดภัยของสังคม และรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายบ้านเมือง

3. จัดการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ และอบรมศีลธรรมตามคำสอนของทางศาสนา แก่ผู้กระทำผิด

4. จัดสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ตามควรแก่กรณี

5. รักษาระเบียบวินัยและความสงบเรียบร้อยในการปกครองสำหรับผู้กระทำผิด ในเรือนจำและทัณฑสถาน

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามความจำเป็น เช่น การช่วยเหลือสังคมภายนอก การจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับผู้ต้องขังในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ

7. ดำรงไว้ซึ่งการบริหารงานราชทัณฑ์ ให้เป็นไปตามนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กฎระเบียบข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งมีความสอดคล้องกับหลักการป้องกันสังคมในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงภาวะการณ์ของอาชญากรรมในสังคมเป็นส่วนประกอบในการกำหนดนโยบาย โดยกรมราชทัณฑ์ได้มอบภารกิจหลักที่สำคัญให้เรือนจำ และทัณฑสถาน ได้ดำเนินการ ดังนี้

7.1 การควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 การแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับสังคมทั่วไปได้เมื่อพ้นโทษแล้ว

7.3 การเสริมสร้างสมรรถนะในการบริหารงานราชทัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประเสริฐ เมฆมณี (2519 : 143) ได้กล่าวถึงการใช้กระบวนการทางสังคมเพื่อการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังว่า ต้องอาศัยวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบและค่านิยมที่ถูกต้อง การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ในการควบคุมความประพฤติแก่ผู้ต้องขัง เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติตนเข้ากับวิถีชีวิตของสังคมส่วนรวมต่อไป การใช้กระบวนการควบคุมความประพฤติทางสังคมเป็นการใช้กระบวนการทางสังคม เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้ต้องขังให้อยู่ในกรอบข้อบังคับแห่งกฎหมายและหลักศีลธรรมอันดีของชุมชน กระบวนการด้านการแก้ไขพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง มีดังนี้

1. การป้องกันหรือตัดโอกาสช่องทางมิให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น อันเป็นการให้มาตรการป้องกันก่อนที่ผู้ต้องขังมาถูกขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน เช่นการส่งเสริมการประกอบอาชีพและการศึกษาของประชาชน

2. การชักจูงแนะนำให้ประพฤติตนเป็นสมาชิกที่ดีของรัฐ หรือการใช้หลักเหตุผลในการแก้ปัญหาและความขัดแย้งระหว่างกัน

3. การปรามปรามหรือขจัดขวางสกัดกันมิให้มีการละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม

4. การใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย โดยการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นสัดส่วนกับความผิด เพื่อให้รู้สำนึกในผลกรรมชั่วที่กระทำต่อผู้อื่น

5. การบำบัดรักษาและฟื้นฟูทั้งทางกายและจิตใจของผู้ต้องขังให้คืนสู่สภาวะปกติ โดยเป็นการวิเคราะห์ตามหลักพฤติกรรมศาสตร์ที่ว่า ความประพฤติของผู้ต้องขังสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ภายใต้การปรับสภาพแวดล้อมที่ดีในสถานที่ควบคุมให้มากที่สุด และได้เสนอแนวคิดในการพัฒนากรมราชทัณฑ์ไทยในทศวรรษหน้าว่า ควรเน้นหนักในด้านการให้การศึกษ การฝึกอาชีพ การพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง เรือนจำในฐานะเป็นองค์กรแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เมื่อได้พิจารณาถึงความหมายอันแท้จริงของหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Treatment of Offenders) ซึ่งหมายถึงการปรุงแต่งแก้ไขและการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้ต้องขัง เพื่อฟื้นฟูสภาวะทางร่างกาย จิตใจ อาชีพ และสถานภาพทางสังคมของผู้ต้องขังที่เสื่อมโทรมแล้วให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ อันเป็นที่ยอมรับของสังคมภายหลังการปลดปล่อยหรือพ้นโทษไปแล้วนั้น จำเป็นต้องอาศัยมาตรการปฏิบัติเพื่อชักนำส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสำนึกในความผิดและมีความสามารถที่จะปรับคนใหม่ โดยกระบวนการอบรมสั่งสอน (Socialization Processes) ทั้งในแง่ของการศึกษาวิชาสามัญ การฝึกฝนวิชาชีพ การพัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดีผสมผสานกันไป

วีระยุทธ สุขเจริญ (2542 : 81) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังทัศนคติของผู้ต้องขังไว้ว่า การปลูกฝังให้ผู้ต้องขังมีความกตัญญูรู้คุณ และตอบแทนคุณแก่ทางราชการ เจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังและใช้กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขัง ควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกฎระเบียบวินัยของทางเรือนจำ ขณะเดียวกันต้องใช้เวลาขณะอยู่ในเรือนจำอย่างมีคุณค่าด้วยการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านสังคม อารมณ์ ทัศนคติ ความรู้ ความคิด และอาชีพอื่น ๆ ขึ้นไป

สุรจิตร์ ชารัตน์จำ (2541 : 24) กล่าวว่าเรือนจำและทัณฑสถานเป็นองค์กรแปรเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขัง (The People Changing Organization) ที่ยึดมั่นในระเบียบวินัยและการควบคุมอันเข้มข้น ผสมผสานกับการให้รางวัลผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้ต้องขังที่ประพฤติตนเป็นอันดี สนใจในการศึกษาอบรม เป็นกลไกในการปกครองเรือนจำและทัณฑสถานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยมาตรการปฏิบัติสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1. การใช้มาตรการเชื่อฟังและการรักษาระเบียบวินัย (Obedience-Conformity) โดยอาศัยกระบวนการทางวินัยทำการควบคุม และการลงโทษเป็นเงื่อนไขจูงใจให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยในเรือนจำและทัณฑสถาน

2. การใช้มาตรการให้การศึกษาใหม่ และพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง (Re-education Development) โดยส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติที่ดี มีทักษะ ความรู้ความชำนาญในการ

ประกอบอาชีพ สามารถพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นประโยชน์ทั้งตนเองและสังคมได้หลังจากที่พ้นโทษแล้ว

3. การใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Individual Treatment) เป็นการใช้กระบวนการทางจิตบำบัด การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นการแก้ไขพฤติกรรมที่ยิ่งกว่าการลงโทษซึ่งสอดคล้องกับหลักของพฤติกรรมศาสตร์

4. การใช้หลักแบบผสม (Mixed Goals Type) เป็นการเลือกใช้มาตรการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล รวมทั้งขอความร่วมมือจากประชาชน องค์กร สถาบันภายนอกอื่น ๆ เพื่อเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังประพฤติดนเป็นคนดีได้รวดเร็วขึ้น

เรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหน่วยงานการบริหารราชการส่วนภูมิภาคสังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม แบ่งการบริหารงานเป็น 5 ฝ่าย ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบตามโครงสร้าง ดังนี้ (เรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์, 2544 : 2)

1. ฝ่ายบริหารทั่วไป ดำเนินการเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานทะเบียนเอกสารสำคัญ การเงินการบัญชี การพัสดุ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ การบริหารงานบุคคลเบื้องต้น การประชาสัมพันธ์ งานรับเรื่องราวร้องทุกข์ งานเลขานุการ รายงานการประชุม การรวบรวมข้อมูลสถิติของหน่วยงาน งานแผนและโครงการต่าง ๆ ฯลฯ

2. ฝ่ายทัณฑ์ปฏิบัติ ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบหมายศาล การจัดทำทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง การเลื่อน การลดชั้น การลดวันต้องโทษจำคุก การพักการลงโทษ การขอพระราชทานอภัยโทษ รวมทั้งการดำเนินงานด้านการคุมประพฤติ การสืบเสาะ การสงเคราะห์ก่อน-หลังพ้นโทษ การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข การเพิกถอนการคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ การเตรียมการก่อนปลดปล่อย และประสานงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้านสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขัง

3. ฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์ ดำเนินการวางแผนด้านการจัดอัตรากำลังเวรยาม รักษาการณ์เพื่อควบคุมผู้ต้องขังทั้งภายในและภายนอก กลางวันและกลางคืน การแนะนำอบรม และปฏิบัติตนในเรือนจำ ให้อยู่ในระเบียบวินัย การตรวจค้น ตลอดจนการดูแลด้านปัจจัย 4 การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การอนามัย อาชีวอนามัย สุขาภิบาล และสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ

4. ฝ่ายฝึกวิชาชีพ วางแผนและดำเนินการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ตลอดจนวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการนำความรู้ที่ได้รับการฝึกของผู้ต้องขังออกไปใช้ประโยชน์หลังพ้นโทษ การพัฒนาทักษะของผู้ต้องขัง การทดสอบมาตรฐานฝีมือทั้งของเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขัง การจัดหาวัตถุดิบ การผลิตสินค้า การหาตลาด การจำหน่าย การบริหารเงินทุน

ผลประโยชน์ การคัดเลือกและควบคุมผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีออกไปทำงานสาธารณะ ภายนอกเรือนจำ และการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ มีหน้าที่วางแผนและดำเนินด้านการจัดการศึกษา ทั้งสายสามัญระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา และสายอาชีพตามที่ตลาดแรงงานต้องการ ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ด้านธรรมศึกษา ชั้นตรี โท เอก การจัดกิจกรรมสันทนาการ ส่งเสริม เพื่อเป็นการ ปลูกฝัง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างจิตสำนึก ค่านิยมที่ถูกต้อง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้เป็นไปอย่างเหมาะสม จัดกิจกรรมเสริมการศึกษา เช่น การฝึกอบรมลูกเสือเนตรนารี จัดทำห้องสมุดบริการ การจัดทำ โสดทัศนูปกรณ์ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และการอบรมศีลธรรมจรรยาเพื่อพัฒนาจิตใจ ผู้ต้องขังตามนโยบายของทางราชการ

ปัจจุบันเรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์มีผู้ต้องขังชาย จำนวน 1,117 คน หญิง 102 คน ในจำนวนนี้ มีผู้ต้องขังที่ได้ชื่อว่าเป็นเยาวชน หรือผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาวอายุระหว่าง 18 - 25 ปี อยู่ในการ ควบคุม จำนวน 339 คน (เรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์, 2544 : 3)

โดยเฉพาะผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่กระทำความผิดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือกระทำความผิดเพราะชอบสนุก และเป็นไปตามเพื่อน หรือเพราะความตึงเครียดของ อารมณ์ นับว่าเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคล ซึ่งจะเป็นกำลังของชาติในอนาคตหากได้รับการฝึกอบรมแก้ไขและพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร เรือนจำมีหน้าที่หลักในการควบคุม ผู้ต้องขัง ไม่ให้หลบหนี และปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนแนวคิดในการปฏิบัติ จากรูปแบบของการแก้แค้นแบบโบราณที่ว่า นำมาควบคุม ทรมานให้ทลายจำ มาเป็นการแก้ไข พัฒนาให้เป็นคนที่มีคุณค่าพร้อมที่จะออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข เพื่อให้ สอดคล้องกับภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ที่ว่า “ แก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เป็น บุคคลที่สามารถเข้ากับสังคมทั่วไปได้เมื่อพ้นโทษแล้ว ” โดยควบคุมให้เป็นไปตามคำพิพากษา ของศาล ควบคุมไปกับการแก้ไขอบรมพัฒนาจิตใจ ให้เป็นพลเมืองดีกลับออกไปสู่สังคม และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ตามกระบวนการที่ทางเรือนจำจัดให้ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่ เรือนจำ จนกระทั่งปล่อยตัวพ้นออกไปจากเรือนจำ ก็มีการติดตามผลของการจัดกิจกรรม ต่างๆ ที่เรือนจำได้จัดให้แก่ผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ เพราะบทบาทหน้าที่ของเรือนจำได้ ขยายขอบข่ายงานกว้างไกลโดยมิได้ยุติลงตรงที่ผู้ต้องขังก้าวพ้นประตูเรือนจำหรือทัศนสถาน เพื่อกลับคืนสู่โลกภายนอกเท่านั้น แต่เรือนจำยังต้องเน้นหนักตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ในการติดตามให้การดูแลช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยมุ่งหวังให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ไม่กระทำ ความผิดซ้ำ กลับเป็นภาระของสังคมใหม่ เนื่องจากในปีหนึ่ง ๆ ผู้พ้นโทษที่ถูกปลดปล่อยออก จากเรือนจำ ไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกเฉลี่ยเดือนละประมาณ 35 - 40 คน บางคนพ้นโทษ ออกไปแล้วมีอาชีพที่สุจริต สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติ บางคนก็ไม่มีที่ถุกเป็น

หลักแหล่งไม่มีงานทำ ไม่มีอาชีพที่แน่นอน ขาดการยอมรับจากสังคม สังคมไม่ไว้วางใจ ทั้ง ๆ ที่ขณะอยู่ในเรือนจำก็ได้รับการการฝึกอบรมทั้งวิชาชีพ วิชาสามัญ และศีลธรรมจรรยา บางคนก็กระทำความผิดซ้ำกลับเข้าสู่เรือนจำอีก ถึงแม้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่เรือนจำจัดให้แก่ผู้ต้องขังนั้น จะมีความสอดคล้องกับภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ โดยอย่างน้อยทุกคนต้องผ่านการศึกษาอบรม สายสามัญระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีพ สามารถนำไปศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ และเมื่อพ้นโทษออกไปจากเรือนจำแล้วก็ติดตามช่วยเหลือในลักษณะของการคุมประพฤติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเครือข่ายของเรือนจำ คืออาสาสมัครคุมประพฤติในท้องถิ่น ที่ผู้พ้นโทษออกไปอาศัยอยู่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนที่เสียสละเวลากระทำกิจกรรมเพื่อสังคม พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของเรือนจำโดยตรง คอยสอดส่อง ดูแล แนะนำแนวทางในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นสื่อกลางในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้มีความเข้าใจ ยอมรับพร้อมที่จะให้อภัย และให้โอกาสแก่ผู้พ้นโทษออกไปอาศัยอยู่ในสังคมดังเช่นปกติชนทั่วไป

การใช้กระบวนการทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังนั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบและวิธีการที่หลากหลาย เช่น ระบบการลงโทษโดยสังคม ชุมชน การใช้กฎหมายที่เด็ดขาด และเป็นธรรมของบ้านเมือง กำลังใจจากญาติพี่น้อง สภาพแวดล้อม กิจกรรมที่เหมาะสม การสร้างจิตสำนึก ทศนคติที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังคมต้องการต่อไป

นโยบายและแนวคิดในการฝึกอบรมวิชาชีพและวิชาสามัญกับการบริหารงานราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์ มีนโยบายเน้นหนักในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัย (กรมราชทัณฑ์. 2543 : ก) เพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้มีความพร้อมก่อนที่จะกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับสังคมภายนอกโดยปกติ โดยนำกระบวนการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ได้รับการศึกษาวิชาสามัญ วิชาชีพ และธรรมศึกษาอย่างจริงจัง ผู้ต้องขังที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ คิดเลขไม่เป็น จะจัดให้เป็นกรณีพิเศษ โดยมีโรงเรียนผู้ใหญ่ซึ่งเป็นสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ยึดถือปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 43 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน" (ราชกิจจานุเบกษา. 2540 : 10) และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 มาตรา 6 ที่ว่า " การจัดการศึกษา

ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 5) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 ผู้ต้องขังนั้นเป็นประชากรของชาติที่ด้อยโอกาส จำเป็นต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง ให้ถือเป็นภารกิจที่สำคัญ นอกเหนือจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาล กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการในลักษณะผสมผสานกันระหว่างการใช้เรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถานที่ควบคุมกับการแก้ไขปรับปรุงความประพฤติของผู้ต้องขังให้ มีคุณธรรม จริยธรรมด้วย โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมอาชีวศึกษา และกรมการศาสนา เข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจให้เกิดความคล่องตัวยิ่งขึ้น ในทางปฏิบัติการจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน ตามข้อตกลงความร่วมมือการจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักสูตร วิธีการ และระเบียบแนวทางปฏิบัติของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการจัดการศึกษา 12 ปีให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ ผู้ต้องขัง ที่สำเร็จการศึกษาทุกคนจะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมือง การปกครอง รวมทั้งความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งใกล้ตัวและแสวงหาได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อเป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อนำความรู้ใหม่ไปพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตในทางที่ดีขึ้น เปร่งรัดให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ให้การศึกษาและพัฒนาจิตใจให้เป็นรูปธรรม โดยกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาวิชาสามัญ กรมราชทัณฑ์มีนโยบายที่มุ่งมั่นในการให้โอกาส ได้มีความเสมอภาคทางการศึกษา เป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนสามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต นับตั้งแต่ผู้ต้องขังที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ ให้ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน (6 เดือน) สำหรับผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ระหว่างพิจารณาคดี ระหว่างอุทธรณ์ฎีกาองศาล ผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษสูง จะต้องส่งเสริมให้เข้ารับการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาระบบชั้นเรียน และผู้ต้องขังที่เรียนมาแล้วแต่ยังไม่จบหลักสูตร จัดให้เรียนต่อให้จบ และสนับสนุนให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ระดับชั้นเรียนและทางไกล โดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และจัดการศึกษาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ตามหลักสูตรกรมการศึกษา
นอกโรงเรียน ให้ผู้ต้องขังทั้งชายและหญิงได้รับการบริการด้านการศึกษาอย่างเสมอภาค
โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้อนุมัติยกเว้นการเก็บเงินค่าบำรุงการศึกษาสายสามัญสำหรับ
กลุ่มเป้าหมายผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ในการดำเนินงานผู้ปฏิบัติงานต้องจัดทำแผน
การศึกษาของผู้ต้องขังแต่ละคนไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถศึกษาต่อได้ในระดับสูงขึ้น หรือ
หลักสูตรอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่องภายหลังจากได้รับการปลดปล่อยออกไปสู่สังคมภายนอก โดย
โรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานจะดำเนินการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา
ผู้ต้องขังให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้

2. การศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้ผู้ต้องขังได้รับ
การศึกษาต่อที่สูงในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ร่วมกับกรมราชทัณฑ์
ได้จัดหลักสูตรระดับอุดมศึกษา 2 หลักสูตรที่ให้ผู้ต้องขังสมัครเรียนได้คือ หลักสูตรปริญญาตรี
และหลักสูตรโครงการต่อเนื่อง เพื่อศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยใช้ระบบการเรียนการสอน
ทางไกล จากสื่อการสอนการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ สนับสนุนเร่งรัดให้ผู้ต้องขังเข้ารับ
การศึกษาให้มากยิ่งขึ้น จัดให้มีมุม มสธ. และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เข้าไปใช้บริการทบทวน
บทเรียนในมุม มสธ. จัดให้มีการสอนเสริม การแนะแนวเพื่อเสริมความรู้ ความเข้าใจ เผยแพร่
ข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ ทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง

3. การศึกษาวิชาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้ส่งเสริมการศึกษาระดับวิชาชีพที่เป็นความต้องการ
ของตลาดแรงงานและสถานประกอบการ โดยติดต่อประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงาน
ต่าง ๆ ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมอาชีวศึกษา ตลอดจน
หน่วยงานเอกชน ให้เข้ามาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาวิชาชีพที่หลากหลาย โดยมี
เป้าหมายให้ผู้ต้องขังทุกคนได้นำประกาศนียบัตรที่ได้รับเป็นหลักฐานรับรองในการประกอบ
อาชีพสุจริต เลี้ยงตนเองและครอบครัวภายหลังพ้นโทษ

4. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเสนอโอกาสและทางเลือกในการเข้ารับ
การศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ โดยการศึกษาด้วยตนเองให้แก่ผู้ต้องขังในวิถีการดำรงชีวิต
ให้สามารถหาความรู้เพิ่มเติม ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการต่าง ๆ โดยจัดให้มี
ห้องสมุด เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ จัดหาหนังสือที่มีสาระประโยชน์ให้เพียงพอแก่
ความต้องการของผู้ต้องขัง จัดบริการข่าวสารข้อมูล จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ภายในเรือนจำและ
ทัณฑสถานให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การจัดมุม
สไลด์ทัศนูปกรณ์ การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียน
การสอนสายสามัญและสายอาชีพ จัดรายการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตามตารางออก
รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ของกรมราชทัณฑ์และ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน

5. การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังเป็นภารกิจหลักที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ โดยเน้นหนักในการใช้หลักธรรมทางศาสนาในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง พร้อมทั้งวางหลักเกณฑ์ วิธีการ กลยุทธ์ต่าง ๆ ไว้ดังนี้

5.1 เรือนจำและทัณฑสถานต้องดำเนินการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังโดยการอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมศีลธรรมและจริยธรรม มีกิจกรรมจิตตภาวนาให้แก่ผู้ต้องขังชายและหญิงอย่างทั่วถึง

5.2 สนับสนุน ส่งเสริม และให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นอย่างจริงจัง

5.3 ให้เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ

5.4 ให้เรือนจำและทัณฑสถานผลิตสื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ประกอบหลักสูตรให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

5.5 เชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียง และมีความรู้ในการสอนพระพุทธศาสนา มาร่วมสอน และร่วมกิจกรรมของเรือนจำและทัณฑสถาน

5.6 เปิดสอนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ตามหลักสูตรแม่กองธรรมสนามหลวง จากการศึกษาผลงานด้านการวิจัยของกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์. 2536 : 11) ได้สรุปความมุ่งหมายในการฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานไว้ว่า

1. เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนมีความรู้และวิชาชีพติดตัว สามารถออกไปประกอบอาชีพ
2. เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการทำงานแก่ผู้ต้องขัง
3. เหตุผลทางปกครอง และรักษาระเบียบวินัยของเรือนจำและทัณฑสถาน เนื่องจากการทำงานเต็มเวลา จะทำให้ผู้ต้องขังไม่คิดฟุ้งซ่านกระวนกระวายใจ หรือความคิดที่จะฝ่าฝืนระเบียบวินัยได้
4. เพื่อเป็นพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การใช้แรงงานผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราว ทัณฑสถานเปิด
5. เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีเงินสะสมไว้เป็นทุนสำหรับประกอบอาชีพ โดยทางเรือนจำจะจ่ายรางวัลเป็นผลประโยชน์ให้แก่ผู้ต้องขังในอัตราร้อยละ 50 ของกำไรสุทธิ เป็นค่าตอบแทนความวิริยะอุตสาหะของผู้ต้องขัง

เบญจวิธาน ศิวะบวร (2527 : 1-2 ; อ้างถึงใน เอมอร เสียงใหญ่. 2541 : 51-52) กล่าวถึงการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษให้สามารถปรับตัว จิตใจ ให้กลับคืนสู่ครอบครัว สังคม ตลอดจนมีอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและครอบครัวนั้นถือว่า เป็นการป้องกันอาชญากรรมอันเกิดจากการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่าง

ต่อเนื่องกับการแก้ไขฟื้นฟู ตามวิธีการทัณฑ์โทษแนวใหม่ คือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด อย่างมีมนุษยธรรม เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี

กมล ประจวบเหมาะ (2538 : 108 ; อ้างอ้างถึงใน สมบูรณ์ ประสพเนตร. 2538 : 108-109) ได้กล่าวถึงนโยบายในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมของผู้ต้องขังซึ่งถือว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสว่า การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังโดยมุ่งให้มีอาชีพภายหลังพ้นโทษ การฝึกอาชีพผู้ต้องขังจะต้องไม่พิจารณาแต่ในด้านการหารายได้ และการใช้แรงงานผู้ต้องขังเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับภายหลังพ้นโทษด้วย โดยจัดให้มีการฝึกวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อีกทั้ง การติดตามดูแลผู้ต้องขังภายหลังปล่อย หน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ในการอบรมแก้ไขเพื่อให้ผู้ต้องขังกลับเข้าสู่สังคมได้โดยปกตินั้น จะต้องมีอย่างครบถ้วน เริ่มตั้งแต่การอบรมแก้ไขในเรือนจำ การเตรียมการปลดปล่อยที่ดี การดูแลหลังปล่อย หากไม่ดำเนินการได้อย่างครบถ้วนแล้ว การอบรมแก้ไขก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

สุรจิตร ชารัญจำ (2541 : 9) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการฝึกอบรมวิชาชีพกับการบริหารงานราชทัณฑ์ว่า ผู้กระทำความผิดที่ศาลมีคำสั่งลงโทษให้จำคุก เข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ นอกจากจะมีสาเหตุและพฤติการณ์การกระทำผิดที่แตกต่างกันแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นผู้มีความบกพร่องทางจิตใจ ส่วนมากด้อยโอกาสทางการศึกษา บางรายไม่เคยได้รับการศึกษา ไม่เคยเรียนหนังสือ บางรายเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่จบภาคบังคับ บางรายไม่มีอาชีพที่แน่นอน เพราะไม่มีความรู้และโอกาสในการฝึกอบรมอาชีพ

จิตพร ชาราภูมิ (2542 : 4) ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาตามกระบวนการจัดการศึกษา พอสรุปได้ว่า วิธีทางแก้ปัญหาก็กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในการศึกษา ซึ่งหมายถึงผู้ต้องขังด้วย คือการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี อย่างทัดเทียมกัน ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ การอบรมพัฒนาจิตใจมาเป็นเวลาช้านาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ สามารถอ่านออกเขียนได้ หรือจบการศึกษาภาคบังคับ ได้ใช้วิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมไปประกอบอาชีพได้หลังพ้นโทษ และเชื่อมั่นว่า เมื่อผู้ต้องขังมีการศึกษา ก็หมายถึงมีการพัฒนาจิตใจและมีคุณภาพชีวิตไปด้วย

สรุปจากแนวคิดด้านการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า ต่างมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟู ให้มีความรู้และวิชาชีพติดตัว สามารถออกไปประกอบอาชีพ และอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุลและคนอื่น ๆ (2541 : 5) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวความคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้กลายเป็นแนวคิดเชิงสากลที่ประชาคมโลกได้รับรู้ และเห็นพ้องกันว่า คุณภาพชีวิตและสังคมเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ ทุกประเทศพยายามแสวงหาแนวทางด้านต่าง ๆ ที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายที่คาดหวังเอาไว้ มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดเชิงวิสัยทัศน์และแนวคิดเชิงจิตวิสัยหรือเชิงนามธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ฝ่ายต่าง ๆ มุ่งหวังและพยายามสร้างเครื่องชี้วัดที่สะท้อนปัญหา หรือสถานการณ์ของความเป็นอยู่ที่แท้จริงของปัจเจกบุคคลและสุขภาพของสังคม คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่ยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับได้ เหตุประการแรกคือเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยายตีความโดยผ่านตัวกรองด้านความคิดและภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลายเกิดจากประสบการณ์ พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอข้อเท็จจริง ประการที่สอง แนวคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจนเพื่อสามารถประเมินผลได้กระบวนการและผลต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ประการที่สาม ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของงานและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางจิตใจของบุคคล

อนุชาติ พวงสำลี และภรทัช อาจอ่ำ (2539 : 61) สรุปความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่าเป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). (2533 : 7 ; อ้างถึงใน อนุชาติ พวงสำลี และภรทัช อาจอ่ำ. 2539 : 182) ได้จำแนกคุณภาพชีวิตออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. คุณภาพชีวิตระดับพื้นฐาน คือ ระดับที่กฎธรรมมีกัตตะ ได้แก่ พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ เช่น มีอาชีพ มีความประหยัดขยันและสุจริต มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่เหมาะสมไม่แออัด สะอาด สะดวก สบาย ต่อการดำเนินชีวิต มีครอบครัวซึ่งมีกำลังพอบำรุงเลี้ยงได้อยู่ด้วยความสุข ทั้งอบอุ่นและร่มเย็นอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ เอื้อเฟื้อมีเวลาว่างเป็นของตนเอง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สุขภาพดีมีพละทานามัยและมีปัจจัยเครื่องรักษาส่งเสริมสุขภาพ

2. คุณภาพชีวิตระดับพัฒนาการ หรือระดับสัมปรายิกัตตะ ได้แก่

- 2.1 มีการศึกษารู้เท่าทันเหตุการณ์มีประสบการณ์ที่เป็นฐานของการดำเนินชีวิต

- 2.2 มีวิจารณ์ญาณพิจารณาเหตุปัจจัย รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา

- 2.3 มีจิตใจที่พัฒนาอุปถัมภ์ด้วยคุณธรรม จริยธรรม เชื่อมมั่นในการทำความดี

ประพฤตินิยาม สุจริตทั้งกาย วาจา ใจ

2.4 สุขภาพจิตดี มีความมั่นคงทางจิตใจ มองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

3. คุณภาพชีวิตระดับเอื้อโอกาส หรือระดับคุณภาพดี ประกอบด้วยลักษณะดังนี้

3.1 มีความปลอดภัยทั้งกายใจ เช่น ปราศจากใจผู้ร้าย

3.2 อยู่ในสังคมที่มีสวัสดิการและสวัสดิภาพ

3.3 อยู่ในสังคมที่มีระเบียบมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมาย

ที่เกี่ยวข้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

3.4 มีธรรมชาติแวดล้อมที่เกื้อกูล รื่นรมย์ สวยงาม ไร้มลพิษ

ฟลานาแกน (Flanagan, 1976 : 136-139 ; อ้างถึงใน สุชาติพิทย์ อุปลาบดี. 2536 : 16-17) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่ามาจากพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ ซึ่งจำแนกได้ 5 องค์ประกอบได้แก่

1. มีความสุขทางด้านร่างกายและวัตถุ ทางด้านวัตถุเช่น มีบ้านที่น่าอยู่ มีอาหารดี มีเครื่องอำนวยความสะดวก ทางด้านร่างกายได้แก่ มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

2. มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนและบุคคลอื่น

3. มีกิจกรรมในสังคมและชุมชนที่อาศัยอยู่ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม

4. มีพัฒนาการทางบุคลิกภาพและความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ตามพัฒนาการ เช่น การมีพัฒนาการทางสติปัญญา การเรียนรู้ การเข้าใจตนเอง รู้จุดบกพร่องของตนเอง มีงานทำที่น่าสนใจ ได้รับผลตอบแทนที่ดี และการแสดงออกในทางสร้างสรรค์

5. มีนันทนาการ เช่น อ่านหนังสือ ฟังดนตรี ปลูกพืช หรือสิ่งบันเทิงอื่น ๆ และมีส่วนร่วมในสังคม

เรื่องศักดิ์ สุวารี (2541 : 28) ได้กล่าวว่า เพื่อเป็นการสนับสนุนแนวคิดด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดนโยบายให้มีการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังก่อนปลดปล่อยกลับคืนสู่สังคมภายนอก ซึ่งดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ

1. การเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังก่อนปล่อยพ้นโทษ โดยให้ดำเนินการกับผู้ต้องขังที่เหลือโทษไม่เกิน 6 เดือน ให้มีการทดสอบทักษะของผู้ต้องขัง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการฝึกวิชาชีพ โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานดำเนินการ ดังนี้

1.1. ตั้งคณะทำงานประกอบด้วยผู้บัญชาการเรือนจำ หรือ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน ผู้อำนวยการส่วนหรือหัวหน้าฝ่ายทุกฝ่าย เพื่อมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบในการเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังก่อนปล่อย

1.2 สํารวจรายชื่อของผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวทั้งกรณีปล่อยคุมประพฤติ และพ้นโทษ โดยแยกประเภทว่ามีจำนวนเท่าใดในแต่ละเดือน

1.3 ให้ทำการทดสอบผู้ต้องขังในด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ การฝึกวิชาชีพ ตามแบบทดสอบของกรมราชทัณฑ์ และให้สอบถามถึงความต้องการขอรับการสงเคราะห์ทั้งใน ขณะต้องโทษและภายหลังปลดปล่อย โดยการสัมภาษณ์ประวัติตามแบบขอรับการสงเคราะห์ ของกรมราชทัณฑ์ เมื่อสัมภาษณ์และทดสอบผู้ต้องขังแล้ว หากมีผู้ต้องขังไม่ผ่านการประเมิน ในด้านต่าง ๆ หรือต้องการขอรับการสงเคราะห์ ให้ดำเนินการดังนี้

1.3.1 ผู้ต้องขังที่ไม่ผ่านการทดสอบด้านการศึกษา ให้จัดเข้าเรียนเป็นกรณี พิเศษ ทุกวัน วันละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง โดยให้ใช้หนังสือหมวดวิชาพื้นฐาน 1 เป็นหลักสูตร ในการสอน จนกว่าจะสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น และให้ประเมินผู้ต้องขังทุกคน อีกครั้ง ก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังทุกคนจะต้องอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น

1.3.2 ผู้ต้องขังที่ไม่ผ่านด้านการพัฒนาจิตใจ ให้อนุศาสนาจารย์จัดเข้า ฝึกอบรมเต็มวันโดยภาคเช้าเข้าเรียนภาคทฤษฎี ภาคบ่ายให้ฝึกภาคปฏิบัติจิตภาวนาตาม หลักสูตรของกรมราชทัณฑ์ หากนับถือศาสนาอื่นให้ปฏิบัติตามหลักศาสนานั้น ๆ

1.3.3 ผู้ต้องขังที่ไม่ผ่านการทดสอบวิชาชีพ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ ในกองงานรับจ้างแรงงาน สู้ทกรรม โยธา ทำให้เป็นปัญหาอย่างมากในการดำเนินชีวิตหลัง พ้นโทษปล่อยตัว เป็นสาเหตุให้ต้องกลับมากระทำความผิดซ้ำ เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้อง ดำเนินการ ดังนี้

1.3.3.1 จำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ที่จำแนกจะต้องแยก ตามความต้องการที่แท้จริงของผู้ต้องขังที่จะฝึกวิชาชีพ โดยพิจารณาถึงความถนัด ความ ซำนาญ ความสนใจ และกำหนดโทษเหลือจ่ายของผู้ต้องขัง จำเป็นที่จะต้องจำแนกซ้ำบ่อย ๆ เพราะเวลาและสิ่งแวดล้อมอาจทำให้ความต้องการในวิชาชีพเปลี่ยนแปลงไป

1.3.3.2 สอบถามถึงความต้องการของผู้ต้องขังในการฝึกอาชีพ ระยะเวลา ซึ่งใช้ระยะเวลาในการฝึกไม่เกิน 1 ปีปลาห์ ใช้ทุนในการประกอบอาชีพไม่มากนัก นำไปฝึกอบรมให้กับผู้ต้องขัง เช่น อาชีพทำอาหาร ทำขนม ซ่อมรองเท้า ฯลฯ โดยประสานขอ ความร่วมมือจากวิทยากรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน กำหนดให้มีการฝึกวิชาชีพที่อยู่ใน ความต้องการของตลาด เช่น ซ่อมเครื่องยนต์ ซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างปูกระเบื้อง ช่างทาสี เมื่อผู้ต้องขังฝึกวิชาชีพจนเกิดความชำนาญแล้ว ให้ทำการทดสอบ อีกครั้ง เพื่อประเมินผลก่อนปล่อย

1.4 การสงเคราะห์ขณะต้องโทษและภายหลังปล่อย นอกจากเตรียมความพร้อม ทางด้านการศึกษา พัฒนาจิตใจ การฝึกอาชีพแล้ว ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือ ภายหลังปล่อย เช่น ทุนประกอบอาชีพ หางานให้ทำ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2. การเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังก่อนปล่อยคุมประพฤติ โดยดำเนินการแก่นักโทษเด็ดขาดที่จะปล่อยคุมประพฤติ ให้ได้รับการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนปล่อย 4 เดือน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการปล่อยคุมประพฤติ ให้ได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะคติ ศีลธรรม จริยธรรม กระตุ้นจิตสำนึกในการปรับตนเป็นพลเมืองดี โดยใช้พลังกลุ่มเป็นเครื่องมือ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการนำครอบครัวนักโทษเด็ดขาดเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการปล่อยคุมประพฤติสามารถกลับเข้าสู่ครอบครัวชุมชน และสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยมีวิธีการดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เพื่อสอบประวัติและถามปัญหาอุปสรรคที่จะออกไปดำรงชีวิตในสังคม เพื่อแนะแนวทางการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อแนะแนวทางในการแก้ปัญหาอุปสรรค และประสานการขอรับความช่วยเหลือรวมทั้งแนะนำแหล่งทรัพยากรในชุมชนที่ให้บริการ

2.2 การจัดกลุ่มแนะแนว (Group Guidance) เพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ให้แก่ นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการปล่อยคุมประพฤติ โดยอบรมเป็นกลุ่มใหญ่ ให้ความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิต

2.3 การจัดกลุ่มให้คำปรึกษา (Group Counseling) ให้แก่นักโทษเด็ดขาดที่จะ ได้รับการปล่อยคุมประพฤติ เพื่อพัฒนาทัศนคติ เน้นการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล อาศัยพลังกลุ่มกระตุ้นจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

2.4 การจัดกลุ่มเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว (Family Relations) โดยนำ ผู้รับอุปการะของผู้จะได้รับการปล่อยคุมประพฤติ ซึ่งเรือนจำและทัณฑสถานได้ทำการสืบเสาะ ข้อเท็จจริงแล้ว และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตคุมประพฤติของเรือนจำและทัณฑสถาน มาเข้ากลุ่ม เพื่อเตรียมความพร้อมให้ครอบครัวเกิดความเข้าใจและยอมรับ และให้ความร่วมมือในการอบรมดูแล ฝึกเตือน

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนั้น เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เพราะหมายถึงความสุข สมบูรณ์แห่งการดำเนินชีวิตทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขัง ก่อนพ้นโทษ เป็นการพัฒนาผู้ต้องขังให้มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม การศึกษา ก่อนที่จะกลับคืนสู่สังคมภายนอก นับเป็นภารกิจหลักที่สำคัญด้านหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ โดยมี เรือนจำและทัณฑสถานเป็นกลไกในการดำเนินงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ว่า ผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปจากเรือนจำและทัณฑสถานจะต้องมีคุณภาพชีวิตด้าน เศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีวิชาความรู้ มีอาชีพที่สุจริต สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับ สังคมได้อย่างปกติสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากนโยบายการพัฒนา แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง โดยมุ่งเน้นที่ผู้ต้องขังขณะต้องโทษอยู่ภายในเรือนจำและทัณฑสถาน และผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก มีผู้วิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาผู้ต้องขังดังกล่าว ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

กรกช นาควิเชตร (2529 : 2 - 4) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานไม่พึงคัมประพฤตินพบว่า ผู้ไม่พึงคัมประพฤติ (ผิดเงื่อนไขกลับเข้ามาคุมขังในเรือนจำอีก) ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ ไม่มีพันธะในด้านการศึกษา มีความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดีนัก มีปัญหาในด้านการประกอบอาชีพ ฐานะครอบครัวยากจน อยู่ในสังคม สภาพแวดล้อมไม่ดี ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการแก้ไขไว้คือ ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานกับหน่วยงานสังเคราะห์อื่น ๆ ควรเพิ่มด้านการพัฒนาฝีมือแรงงาน การฝึกอาชีพ การจัดหางานที่เหมาะสม ตลอดจนการสร้างงานให้แก่ผู้ถูกคุมประพฤติน

อัทธเนศ ชูบำรุง (2531 : 32) ได้ทำการศึกษาสาเหตุแห่งการเกิดอาชญากรรมตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดอาชญากรรมมี 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางจิต พระพุทธศาสนาเชื่อว่า จิตใจเป็นนาย ส่วนร่างกายเป็นบ่าว มนุษย์จะประกอบความดีหรือความชั่วอยู่ที่จิตใจของตนเอง เมื่อจิตใจคิดชั่ว อวัยวะคือร่างกายก็จะปฏิบัติตามที่จิตใจสั่งการ ฉะนั้น ปัจจัยทางจิตใจ จะนำบุคคลไปสู่พฤติกรรมที่ผิดหรือถูกคนประพฤตินชั่วหรือกระทำความผิด ก็เพราะมีอกุศลมูล ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความชั่วร้ายเข้าครอบงำ 3 ประการ คือ โสภะ คือความอยากได้ โทสะ คือความโกรธ โมหะ คือความหลง มนุษย์เป็นปุถุชนธรรมดาสามัญทั่วไปที่ยังไม่สำเร็จมรรคผล เมื่อมีความโลภ ความโกรธ ความหลงเข้าครอบงำก็จะเกิดอุปกิเลส คือโทษเครื่องเศร้าหมอง 16 ประการ ซึ่งประกอบไปด้วย ความโลภ ไม่สม่ำเสมอ ความร้ายกาจ ความโกรธ การผูกโกรธไว้ เป็นคนหลบหลู่บุญคุณผู้อื่น ยกตนเสมอท่าน ความริษยา ความตระหนี่ เจ้าเล่ห์ ชอบโอ้อวด หัวดี ชอบแข่งดี การถือตัว ชอบดูหมิ่นผู้อื่น หลงมัวเมา ประมาทเลินเล่อ เมื่อบุคคลมีความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นตัวก่อให้เกิดกิเลสนำไปสู่พฤติกรรมการกระทำความผิด และผิดกฎหมายของบ้านเมืองในที่สุด ก็เลสปัจจัยทางจิตที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมการกระทำความผิดผิด มี 3 ทาง คือ ทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ได้แก่ การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤตินผิดในกาม ทางวาจา เรียกว่า วาจทุจริต ได้แก่ การพูดโกหก พูดสอดเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต ได้แก่ ความโลภอยากได้ การปองร้ายผู้อื่น การประพฤตินผิดจากท่านองคละงธรรม จาริดประเพณีของสังคม

2. บังคับทางสังคม ในทางพระพุทธศาสนาปัจจัยที่สำคัญทางสังคมที่นำบุคคลไปสู่พฤติกรรมกระทำความผิด หรือประกอบอาชญากรรม มี 4 ประการ คือ

2.1 การคบเพื่อน การคบเพื่อนเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องมีการปฏิสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มากบ้างน้อยบ้างตามโอกาส การคบเพื่อนจึงมีทั้งคนดีและคนไม่ดี แล้วแต่เราจะเลือกคบคนประเภทใด เพื่อนหรือมิตร ในทาง พระพุทธศาสนามี 2 ประเภทได้แก่ เพื่อนแท้ และเพื่อนเทียม ปัจจัยนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมคือ เพื่อนเทียม ได้แก่ เพื่อนปอกลอก เพื่อนตีแต่พูด เพื่อนชอบประจบ เพื่อนชักชวนในทางที่ชั่ว

2.2 เขี้ย้ออาชญากรรม พระพุทธศาสนาเชื่อว่าปัจจัยที่เกี่ยวกับเขี้ย้ออาชญากรรม คือผู้ที่ตั้งอยู่ในความประมาทหรือขาดสติ โดยมีอบายมุข 6 ประการเป็นปัจจัย คือ

2.2.1 ตืมน้ำเมา ได้แก่สุราหรือยาเสพติดประเภทอื่น อันเป็นสาเหตุให้ผู้ดื่มหรือผู้เสพอยู่ในความประมาทหรือขาดสติ กลายเป็นเขี้ย้ออาชญากรรมหรืออาชญากรเสียเอง

2.2.2 เทียวกลางคืน เป็นเหตุให้ผู้เที่ยวสูญเสียทรัพย์สินเงินทองในการเที่ยว และอาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากการไปเที่ยวในสถานที่อันไม่ควร

2.2.3 เทียวดูการละเล่น หมายถึงการเที่ยวความห้องอาหารที่มีนักร้อง ซึ่งอาจทำให้ตนเองต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้เพราะการทะเลาะวิวาทแย่งชิงนักร้อง

2.2.4 เล่นการพนัน ไฮโล โป้ ม้า หวยเบอร์ เพราะอาจทำให้สูญเสียทรัพย์สิน เมื่อสูญเสียอาจแสวงหาทรัพย์สินนั้นคืนมาโดยการประกอบอาชญากรรมเพื่อนำเงินทองมาเล่นการพนันในครั้งต่อ ๆ ไป

2.2.5 คบคนชั่วเป็นมิตร เพราะคนชั่วอมชักชวนเพื่อนไปในทางที่ผิดทุกเวลาและโอกาส

2.2.6 เกียจคร้านการทำงาน เพราะความเกียจคร้านการทำงานเป็นเหตุให้คนยากจนไม่มีทรัพย์สิน หารแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ถูกต้องประกอบการทำงานด้วยความยากลำบาก จึงจำเป็นต้องแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ผิด หรือเรียกว่า รวยทางลัด เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ค้ายาเสพติดให้โทษ

2.3 ความยากจน ในสภาพการณ์ที่ปัจจุบันเศรษฐกิจฝืดเคือง คนว่างงานทำให้มีความยากจนเกิดขึ้นทั่วไป อาจนำไปสู่ความเห็นที่ผิดและนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมในที่สุด

2.4 ความอ่อนแอทางสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่หลวม เป็นสังคมที่เห็นแก่ตัว ความหย่อนยานบกพร่องทางศีลธรรมอันดีงาม ดังเช่นที่เป็นข่าวปรากฏให้เห็นบ่อยครั้ง ว่าครูอาจารย์ ล้วงละเมิดทางเพศเด็กนักเรียน พ่อข่มขืนลูก ลูกขอยืมเงินพ่อแม่ไม่ได้ก็ขูขี้ตู่ พี่น้อง

แย่งมรดกฆ่ากันตาย ทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า ความอ่อนแอทางสังคมเกิดจากบุคคลบกพร่องทางศีลธรรม **ไม่ตั้งตนอยู่ในธรรม 5 ประการ** คือ

- 2.4.1 คีล คือการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย
- 2.4.2 สมาธิ คือการรักษาใจให้มั่นคง ไม่ยินดียินร้ายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น
- 2.4.3 ปัญญา คือความรอบรู้ในสิ่งที่ประโยชน์และโทษ
- 2.4.4 หิริ คือความละอายต่อกสิ่งที่ยินดีในทางที่ผิด
- 2.4.5 โอตตัปปะ คือความเกรงกลัวต่อความผิดที่กระทำ

3. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือปัจจัยภายนอกที่มีส่วนก่อให้เกิดอาชญากรรมได้แก่

- 3.1 เวลา ได้แก่เวลาที่ไม่สมควร เช่น เทียวเวลากลางคืน
- 3.2 สถานที่ คือสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น แหล่งอบายมุข แหล่งมั่วสุม ยาเสพติดให้โทษ
- 3.3 อาวุธ การค้าขายอาวุธที่ใช้เป็นเครื่องทำลายล้างผลาญชีวิตมนุษย์และสัตว์
- 3.4 สิ่งเสพติด การดื่มสุรา หรือยาเสพติดให้โทษที่ทำให้ผู้เสพตั้งอยู่ในความประมาท ตึกคะนองไม่เกรงกลัว กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย
- 3.5 วัตถุอันเป็นที่รัก ซึ่งอาจเป็นทรัพย์สินเงินทองของมีค่าต่าง ๆ และอาจเป็นของสื่อใจของผู้อื่น นำไปสู่การประกอบอาชญากรรม

สรุปจากการศึกษาแนวคิดในเรื่องการเกิดอาชญากรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา แล้ว ทำให้ได้ข้อสรุปตามหลักความคิดในทางพระพุทธศาสนาว่า มีปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางจิต และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนเห็นผิดหรือเป็นมิจฉาทิฎฐิ จะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การประกอบอาชญากรรมต่อไป

วีรชัย เพ็ชรรัตน์ (2534 : 37) ได้เสนอแนะในงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังประกอบอาชญากรรมไว้ว่า หน่วยงานของรัฐควรจะให้คำแนะนำต่อสภาพปัญหาของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลง ให้ผู้ปกครองตระหนักถึงบทบาทความสำคัญของสถาบันครอบครัวในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติตนเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถที่ออกไปต่อสู้กับสังคมภายนอกได้ด้วยตัวเอง และรัฐต้องกำหนดนโยบายป้องกันการทำผิดอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับโทษทัณฑ์นั้นเกิดความเข็ดหลาบจะได้ไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก เพื่อเป็นการลดปัญหาของอาชญากรรมให้น้อยลงกว่าเดิม นอกจากนี้ควรให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือคอยสอดส่องดูแล และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้นับได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญยิ่งและเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้บุคคลกระทำความผิดประกอบอาชญากรรมได้ง่าย ดังนั้นในระหว่างที่ผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำ นอกจากจะได้รับการฝึกวิชาชีพในด้านต่าง ๆ แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรพิจารณาว่า งานอาชีพที่

ผู้ต้องขังฝึกหัดนั้นจะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้หรือไม่ในภายหลังที่พ้นโทษแล้ว และควรให้ความสำคัญกับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับอาชีพด้านเกษตรกรรมด้วย เพื่อผู้ต้องขังจะได้นำไปใช้ประโยชน์ภายหลังจากที่พ้นโทษออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก

อายุตม์ สินธพพันธุ์ (2534 : 3) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผล การบริหารงานของผู้บริหารงานในเรือนจำและทัณฑสถาน พบว่างานบริหารงานราชทัณฑ์ มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน การบริหารงานเรือนจำและทัณฑสถาน จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากหน่วยงานบริหารอื่น ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติกับผู้ต้องขังในทุกกรณี นับจากการใช้อำนาจปกครองการรักษาระเบียบวินัย ตลอดจนการฝึกฝนอาชีพ เป้าหมายของการฝึกฝนอาชีพ ก็เพื่อเป็นการฝึกฝนทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งตรงกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติที่เสนอแนะว่า การทำงานในสถานที่ควบคุม ต้องไม่เป็นการทำให้รู้สึกว่าเป็นการลงโทษ แต่เป็นการฝึกฝนทางด้านร่างกายและจิตใจแก่ผู้ต้องขัง ทั้งนี้ในการบริหารงานจะสำเร็จได้ ต้องรู้จักการใช้วิธีผสมผสานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้แก่

1. เจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถาน จะต้องมุ่งมั่นในจิตใจไม่ย่อท้อ คือ ทำอย่างไรจึงจะอบรมผู้ต้องขังให้กลับคนเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัยในระหว่างต้องโทษอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน
2. เจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานต้องระลึกอยู่เสมอว่า ผู้ต้องขังมีฐานะเป็นบุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจเยี่ยงคนทั้งหลาย จึงยอมตกอยู่ในภาวะแวดล้อมที่ดีและไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงโทษแบบทารุณโหดร้ายและด้วยอารมณ์ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการแก้ไขความประพฤติแต่อย่างใด
3. กลวิธีในการแก้ไขปรุงแต่งจิตใจและความประพฤติผู้ต้องขังจะต้องสร้างเสริมทัศนคติผู้ต้องขังให้รู้สึกในความผิด มีความเคารพต่อตนเอง รู้จักคุณค่าของการทำงาน และความหวังที่จะใช้ชีวิตที่ตั้งงามอยู่เสมอ
4. เจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานต้องควบคุม ปกครอง ดูแลผู้ต้องขังเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องยึดมั่นในหลักสามัคคีธรรม ด้วยทกกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ การกระทำการใด ๆ ก็ตาม ต้องอาศัยเหตุผลและยึดมั่นในความถูกต้องและชอบธรรมอยู่เสมอ
5. เรือนจำและทัณฑสถานต้องจัดให้มีโครงการและประสานงาน กิจกรรมปฏิบัติมากพอที่จะสนองต่อความต้องการ และจำเป็นแห่งการให้การศึกษาวิชาสามัญ วิชาชีพ การอนามัย สุขภาพบาล นันทนาการ ฯลฯ แก่ผู้ต้องขังอย่างทั่วถึง
6. เรือนจำและทัณฑสถานต้องแยกการควบคุม การอบรม และฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความจำเป็นเหมาะสม เพื่อหวังประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ประกฤษรา คันทิวัดนา (2535 : 55) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบุคลิกภาพของผู้ต้องขังที่กระทำความผิดต่อร่างกายและชีวิตภายในทัณฑสถานหญิง พบว่า ผู้กระทำความผิดมักกระทำไปด้วยอารมณ์ การตัดสินใจที่ผิดพลาดเนื่องมาจากมีวุฒิภาวะการศึกษาดำ และมีความโกรธ อาฆาต พยาบาท

วชิระ พานิชการ (2537 : โบบทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักโทษเด็ดขาดคดีครอบครองและจำหน่ายยาเสพติด พบว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมและครอบครัว สื่อสารมวลชน สถานศึกษา เศรษฐกิจ สังคมหมู่เพื่อน มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำความผิดอย่างมีนัยสำคัญ

สิงห์โต ทงวงษ์ (2538 : 1 - 2) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวเข้าสู่สังคมของผู้ต้องขัง ศึกษากรณีเรือนจำจังหวัดนนทบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ปรับตัวได้ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-50 ปี มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังพ้นโทษแล้วมีอาชีพที่แน่นอน มีที่อยู่เ็นของตนเอง มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอบรมทางวิชาชีพ วิชาสามัญ และการอบรมศีลธรรมขั้นพื้นฐาน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ ส่วนใหญ่เป็นโสดอายุระหว่าง 21 - 40 ปี มีพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกแยก มีการศึกษาและรายได้ต่ำ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และเป็นผู้ที่มีกำหนดโทษต่ำกว่า 1 ปี เป็นเหตุให้เวลาในการศึกษาอบรมวิชาชีพ วิชาสามัญ และศีลธรรมขั้นพื้นฐานน้อย

วีเรืองรอง รัตนวิไลสกุล (2535 : 36 - 38) ได้ทำการศึกษาและนำเสนอขั้นตอนและหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมไว้ ซึ่งในแต่ละองค์กรรมมีหน้าที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์เกื้อกูลและส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยสรุปภาระหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นแล้ว หรือกำลังเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ประสบพบเองก็จะดำเนินการสืบสวนและจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี หรือประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม หรือที่เห็นเหตุการณ์ได้รายงานต่อตำรวจ โดยเป็นการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ เมื่อได้รับรายงานแล้วตำรวจจะเดินทางไปที่เกิดเหตุเพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิด โดยการสอบปากคำผู้เสียหาย พยาน ผู้เห็นเหตุการณ์ ตลอดจนรื้อรอยหลักฐานอื่น ๆ เมื่อสงสัยว่าผู้ใดเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ที่สถานีตำรวจได้ไม่เกิน 7 วัน เมื่อพ้นกำหนด 7 วันแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังต่อศาลได้ครั้งละ 12 วัน เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้วก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการ

2. พนักงานอัยการ เมื่อได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการตรวจสอบสำนวนว่ามีมูล มีหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าเห็นว่า

พยาน หลักฐานยังไม่ชัดเจนก็อาจส่งกลับให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือถ้าเห็นด้วยกับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการก็จะดำเนินการไปตามที่พนักงานสอบสวนเสนอ คือ ฟ้อง หรือ ไม่ฟ้อง

3. ศาลนอกจากมีหน้าที่ในการพิจารณาฝากขังผู้ต้องหา ตลอดจนการปล่อยตัวชั่วคราวใน ชั้นสอบสวน หรือพิจารณาคดีแล้ว (กรณีที่ไม่จำเลยขอประกันตัว) ยังมีบทบาทในการพิพากษาคดีตามกระบวนการพิจารณาแก้ไขของศาลโดยทั่วไป โดยโจทก์และจำเลยจะนำพยานหลักฐานมาต่อสู้หักล้างซึ่งกันและกันต่อศาล ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง จะเป็นการสารภาพหรือจำนนต่อพยานหลักฐานก็ตาม ศาลจะมีคำพิพากษาคำความเหมาะสมและเป็นธรรม ได้แก่ โทษจำคุก โทษปรับ รอการลงโทษ หรือรอลงอาญา แต่ถ้าปรากฏว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง หรือมีข้อสงสัยว่าจำเลยจะกระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจะพิพากษายกฟ้อง ทั้งนี้ฝ่ายโจทก์อาจยื่นอุทธรณ์ ฎีกา ต่อไปตามที่กฎหมายกำหนด

4. กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานสุดท้ายของรัฐตามกระบวนการยุติธรรม ที่มีภารกิจโดยตรงในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยมุ่งเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในวิชาสามัญ วิชาชีพ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกับสังคม ส่งเสริมกระบวนการทางสังคมในการขัดเกลาผู้ต้องขัง และผู้ถูกคุมประพฤติ ให้ปฏิบัติตาม กฎ กติกา ของสังคม และไม่ดำเนินการใดๆ ที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชนและสังคม องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขัง โดยมีเรือนจำ และทัณฑสถานเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล หรือกฎหมายอื่นใดซึ่งบัญญัติไว้ ประกอบด้วย การลงโทษ การควบคุม การให้การศึกษอบรม การฝึกวิชาชีพ การบำบัดรักษา การสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ คือ การควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และพัฒนาสมรรถนะในการบริหารงานราชทัณฑ์ โดยเฉพาะภารกิจด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ซึ่งถูกจับกุมให้คงจำอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน ตามกำหนดระยะเวลาของคำพิพากษา ในขณะที่อยู่ภายในเรือนจำ ซึ่งต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักของนักทัณฑวิทยาสสมัยใหม่ที่ว่า มนุษย์มีความรู้สำนึก และสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมได้ โดยการอบรมให้รู้สำนึกถึงผลของการกระทำของตน และยอมรับผลของกรรมนั้น ซึ่งกรมราชทัณฑ์มุ่งเน้นด้านการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งเสริมกระบวนการทางสังคมในการขัดเกลา ผู้ต้องขัง และผู้ถูกคุมประพฤติ ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย มีความเคารพในกติกาของสังคม ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และองค์กรประชาชนเข้ามาร่วมฉันทกำลังในการพัฒนาผู้ต้องขัง และผู้ถูกคุมประพฤติ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้าง

ศักยภาพของผู้ด้อยโอกาสให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาให้ครบวงจร คือ พัฒนาร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ทักษะฝีมือ มีความรับผิดชอบต่องานเอง สังคม ประเทศชาติ โดยมีเป้าหมาย คือให้ผู้ด้อยวัยกลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่กระทำความผิดหวนกลับมาต้องโทษซ้ำอีก มีการพัฒนาฝีมือทางด้านอาชีพ ให้สามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองครอบครัวได้ หลังจากพ้นโทษ ตลอดจนมีสุขภาพกายใจดี และสังคม ชุมชนยอมรับ ให้การสนับสนุน เปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้กลับตัวกลับใจ โดยมีสังคมรอบข้างคอยช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจในการกลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ ศาล อัยการ และกรมราชทัณฑ์ ต่างมีภาระหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรมออกจากสังคม เพื่อให้สังคมมีความสุขเหมือนกัน ต่างที่บทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติเท่านั้น

เอมอร เสียงใหญ่ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษา การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อกลับเข้าสู่สังคมปกติ พบว่า ประชากรที่มีภูมิลำเนาหลังทางสังคมต่างกัน มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิดในการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อกลับเข้าสู่สังคมปกติต่างกัน ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานพบว่า ประชากรที่มีการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ โดยมีการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเป็นประจำจะมีความรู้ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการเตรียมความพร้อม เรือนจำและทัณฑสถานใดมีสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานเพียงพอ จะมีทัศนคติที่ดีต่อการเตรียมความพร้อม บุคลากรส่วนใหญ่จะได้นำเรื่องการเตรียมความพร้อมไปจัดกิจกรรมให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อให้เขากลับเข้าสู่สังคมได้อย่างสงบสุขต่อไป

ศิริพรรณ ฉันทนรมิตร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการที่ตอบสนองแนวความคิดในการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมเสียของผู้กระทำความผิดให้เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับสังคมได้เมื่อพ้นโทษแล้วของกรมราชทัณฑ์ ผลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่า การพัฒนาโครงการการศึกษาผู้ต้องขัง โดยการเปิดสอนสายสามัญสายอาชีพ ทำให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอน และคิดว่าสามารถนำเอาวิชาความรู้ที่ได้จากการศึกษาอบรมไปใช้ประโยชน์ได้ภายหลังพ้นโทษ โครงการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ต้องขังเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล สามารถช่วยเหลือผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ และกำลังจะพ้นโทษออกไปได้ในระดับหนึ่ง อย่างน้อยก็ช่วยให้ผู้ต้องขังสบายใจว่าปัญหาของตนกำลังได้รับการแก้ไข เพราะการช่วยเหลือของกรมราชทัณฑ์จะต้องมีการติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงาน อื่น ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือ เช่น กรมประชาสงเคราะห์ กรมอาชีวศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมแรงงาน เป็นต้น

งานวิจัยต่างประเทศ

เมทส์เนอร์ และ เวล (Metzner & Weil. 1963 : 307-317 ; อ้างถึงใน เอมอร์ เสียงใหญ่. 2541 : 50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทำนายการกระทำความผิดซ้ำ โดยได้ทำการติดตามผู้ถูกปล่อยตัวหรือได้รับการพักการลงโทษจากสถาบันแก้ไขพฤติกรรมของมลรัฐ เมสซาชูเซต ระหว่างปี ค.ศ. 1959 พบว่า จำนวนผู้ที่กลับมายังสถาบันนี้มีทั้งหมดร้อยละ 59 จากประชากร 311 คน ซึ่งครึ่งหนึ่งกลับมาโดยฝ่าฝืนกฎหรือสัญญาของการพักการลงโทษ ส่วนที่เหลือกลับมาเพราะกระทำผิดใหม่

ฟิชแมน (Fishman : 1977 : 36 ; อ้างถึงใน เอมอร์ เสียงใหญ่. 2541 : 51) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการกระทำความผิดซ้ำในโครงการให้การแก้ไขพฤติกรรมและบริการ ชักจูงให้กลับตนเป็นพลเมืองดีในเมืองนิวยอร์ก พบว่า การให้การศึกษา ฝึกอบรมงานด้านอาชีพต่าง ๆ และการให้บริการทางด้านสุขภาพจิตบำบัด เป็นการศึกษาในกลุ่มของผู้กระทำผิดที่มีอายุไม่เกิน 16 ปี ผลการศึกษาปรากฏว่าโครงการต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ในโครงการแก้ไขพฤติกรรมหรือให้บริการจูงใจนั้นประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาของเขาก็ได้รับการวิจารณ์ว่ามีความผิดพลาดในการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการควบคุม

เวิร์ด (Ward. 1973 : อ้างถึงใน นัทธิ จิตสว่าง. 2541 : 163) ได้ศึกษาถึงโครงการการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังในรัฐคาลิฟอร์เนีย ซึ่งสรุปได้ 3 ประการคือ ลดความก้าวร้าวของผู้ต้องขังที่มีต่อเจ้าหน้าที่ ลดการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของเรือนจำและลดอัตราการกระทำ ความผิดซ้ำ การวิจัยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 6 ปี โดย 3 ปี เป็นการติดตามผู้พ้นโทษ จำนวน 1,000 คน ทั้งจากกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ผลการวิจัยปรากฏว่าโครงการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังภายในเรือนจำเหล่านี้ให้ผลในทางลบ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับการอบรมแก้ไขในกลุ่มบำบัดหรือการอบรมฝึกวิชาชีพแล้ว ผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมแก้ไขไม่ได้มีความแตกต่างทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญในการลดความก้าวร้าว ลดการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของเรือนจำหรือลดการกระทำ ความผิดซ้ำ

มาร์ตินสัน (Martinson. 1994 : 35 ; อ้างถึงใน นัทธิ จิตสว่าง. 2541 : 163) ได้สรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการอบรมแก้ไขต่าง ๆ เช่น การให้การศึกษาและการฝึกวิชาชีพในเรือนจำ การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม และการบำบัดรักษาทาง การแพทย์ไว้ว่า นอกเหนือจากข้อบกพร่องบางประการเท่านั้น ความพยายามในการอบรมแก้ไขต่าง ๆ ตามที่ได้วิจัยไว้ ไม่มีผลกระทบต่อ การกระทำ ความผิดซ้ำของผู้ต้องโทษเลย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ซึ่งได้ผ่านกระบวนการพัฒนาตามระบบของเรือนจำโดยอาศัยความมุ่งมั่นของผู้ต้องขังเองใน การที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเอง และอาศัยปัจจัยความมีศรัทธา และความรู้ความสามารถ

ของเจ้าพนักงานเรือนจำ ตลอดจนความร่วมมือของสถาบันสังคมอื่นๆ ให้การยอมรับ และเข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีความต้องการที่แตกต่างกัน มีปัญหาที่ให้แก่ไขไม่เหมือนกัน มีการกระทำเพื่อสนองความต้องการของตนเองที่แตกต่างกันไป พร้อมทั้งจะให้ภัยและให้โอกาสเขาได้แก้ไขเพื่อกลับตัวเป็นพลเมืองดี ผู้พ้นโทษเหล่านั้นสามารถที่จะเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านสังคม อารมณ์ เศรษฐกิจ และมีชีวิตเช่นปกติชนทั่วไปได้แน่นอน และการที่ผู้พ้นโทษจะกลายเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ สังคมให้การต้อนรับ อยู่ร่วมกับสังคมและครอบครัวได้โดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำแล้วกลับเข้าสู่เรือนจำอีก สาเหตุมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการด้วยกัน เช่น ปัจจัยทางด้านจิตใจที่ตึงต้าม การยึดมั่นในหลักธรรมศาสนาทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมรอบด้านให้การยอมรับหรือรังเกียจ การให้ภัย และให้โอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ สภาพแวดล้อมทางสังคมและปัจจัยทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการกระทำผิด ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตามภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ก็ต้องเริ่มที่การแก้ไขด้านจิตใจเป็นเบื้องต้น แล้วค่อยดำเนินการในส่วนอื่น ๆ เช่น การให้การศึกษาอบรม การฝึกวิชาชีพ การอบรมศีลธรรมตามหลักศาสนา ควบคู่กันไปกับการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความใกล้เคียงกับสภาพภายนอก และสร้างบรรยากาศที่ดีภายในเรือนจำและทัณฑสถาน ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุบเป็นกรอบความคิดในการวิจัยได้ดังภาพประกอบที่ 1

สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 สรุปกรอบความคิดในการวิจัย การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้พ้นโทษ
กรณี เรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์